

Лекція 2. Педагогічні технології на основі особистісної орієнтації педагогічного процесу.

1. Сучасне традиційне навчання.
2. Педагогіка співробітництва.
3. Гуманно-особистісна технологія Ш.А. Амонашвілі.

Завдання для самостійної роботи

1. Здійснити порівняльний аналіз сучасного традиційного навчання, педагогіки співробітництва, особистісно-орієнтованого навчання.

2. Опрацювати працю Ш. Амонашвілі «У «чаші» дитини сяє зародок зерна культури».

3. Підготувати матеріали для створення проекту.

Література:

1. Гуманизация воспитания в современных условиях / Под ред. О.С.Газмана. – М., 1995.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. – К., 2004. – 352 с.
3. Побірченко Н., Коберник Г. Інтерактивне навчання в системі нових освітніх технологій // Початкова школа. – 2004. - № 10. С. 8 – 10.
4. Концепція національної системи виховання. – Київ: Освіта, 1994.
5. Педагогічні інновації в сучасній школі /Методичний збірник. – Київ, 1994.
6. Селевко Г.С.Современные образовательные технологии. – М.,1998.
7. Сорока Г.І. Організація педагогічної підтримки в школі. – Харків, 2001.
8. Сорока Г.І. Сучасні виховні системи та технології. – Харків, 2002. – 128

1. Сучасне традиційне навчання.

Визначальними ознаками традиційної класно-урочної технології є:

- учні приблизно одного віку та рівня підготовки складають клас, який зберігає в основному постійний склад на весь період шкільного навчання;
- клас працює за єдиним річним планом і програмою відповідно до розкладу. Внаслідок цього діти повинні приходити в школу в одну і ту саму пору року і в заздалегідь визначені години дня;
- основною формою навчання є урок;
- урок, як правило, присвячений одному навчальному предмету, темі, внаслідок чого учні класу працюють над одним і тим же матеріалом;

- роботою учнів на уроці керує вчитель: він оцінює результати навчання з основного предмета, рівень навченості кожного учня окремо і наприкінці року приймає рішення про переведення учнів до наступного класу;
- навчальні книги (підручники) використовуються, в основному, для домашньої роботи.

Навчальний рік, навчальний день, розклад уроків, навчальні канікули, перерви між уроками – атрибути класно-урочної системи.

Цілі і завдання традиційного навчання:

- формування системи знань, оволодіння основами наук;
- формування основ наукового світогляду;
- всебічний і гармонійний розвиток кожного учня.

Особливості методики

Традиційна технологія є насамперед авторитарною педагогікою вимог; навчання дуже слабо пов'язане із внутрішнім життям учня, з його різноманітними запитамі і потребами, відсутні умови для прояву індивідуальних здібностей, творчих проявів особистості.

Авторитаризм процесу навчання проявляється в:
регламентації діяльності, примусовості навчальних процедур;
централізації контролю;
орієнтації на середнього учня.

Позиція учня: учень – підпорядкований об'єкт навчальних впливів.

Позиція вчителя: вчитель – командир, єдина ініціативна особа.

Методи засвоєння знань ґрунтуються на:

повідомленні готових знань;
навчання за зразком;
індуктивної логіки від окремого до загального;
механічної пам'яті;
вербальному викладі;
репродуктивному відтворенні.

**Концептуальні положення (принципи педагогіки)
(за Я.А.Коменським):**

науковість;
доцільність;
послідовність і систематичність;
доступність;
міцність;
свідомість і активність;
наочність;
зв'язок теорії з практикою;
облік вікових особливостей.

Для цієї технології найбільш характерними є уроки формування нових знань, умінь, навичок та комбіновані уроки.

Види навчання:

- Пояснювально-ілюстративне навчання.
- Проблемне навчання.

- *Програмоване навчання.*
- *Диференційоване навчання.*

2. Педагогіка співробітництва.

На подолання недоліків традиційного навчання спрямована **педагогіка співробітництва** – «напрямок педагогічного мислення і практичної діяльності, мета якого демократизація й гуманізація педагогічного процесу». Педагогіка співробітництва набуває популярності в сучасній європейській освіті, яка своєю головною метою вважає надання особистості потужної життєвої мотивації, формування її потенціалу як системи творчих здібностей і передумов їх реалізації, виховання її впевненою у своїх правах і свідомою в обов'язках, надання їй автономності як запоруки її самоактуалізації. На думку деяких авторів, сутність педагогічного процесу полягає у співробітництві педагога з дитиною. Для таких педагогів характерні доброзичливе ставлення до суб'єктів учіння, прагнення адекватно оцінити їхні можливості, збагнути мотиви поведінки, стимулювати творчість, особистісне зростання і гідність, а також здатність підтримувати соціально сприятливий морально-психологічний клімат у навчальній групі. У скандинавських країнах педагогіку співробітництва називають *педагогікою діалогу*, яка орієнтується на принципи педагогічного досвіду бразильського педагога *Паоло Фрейре*.

Термін «педагогіка співробітництва» з'явився після публікації Маніфесту «Педагогіка співробітництва», що був підписаний у Переделкіно у 1986 році робочою групою, до складу якої увійшли 7 відомих на той час педагогів-новаторів, які об'єднали свої зусилля і на зустрічі поділились досвідом і надбаннями, накопиченими за двадцять років практичної роботи у школі: С. М. Лисенкова,; В. Ф. Шаталов, І. П. Волков, В. А. Караковський, М. П. Щетинин, Є. М. Ільїн, Ш. А. Амонашвілі. Засновником педагогіки співробітництва вважається С. Соловейчик разом із В. Матвєєвим (редактором "Учительської газети") та вищеназваними педагогами-новаторами.

У Маніфесті було узагальнено новаторський досвід учителів, які так чи інакше працювали на засадах навчального співробітництва, та сформульовано загальні положення педагогіки співробітництва.

Основне завдання педагогіки співробітництва, яка була спрямована проти авторитарності в освіті та вихованні, він спробував визначити так: «зробити дитину нашим (дорослих – учителів, вихователів, батьків) добровільним соратником, співробітником, одноступенем у своєму ж вихованні, освіті, навчанні, становленні, зробити її рівноправним учасником педагогічного процесу, дбайливим і відповідальним за цей процес, за його результати». Сутність даного підходу визначалась створенням та організацією учителем міжособистісної взаємодії, яка б здійснювалась у «оптимістично-гуманній атмосфері», і вимагала від нього майстерності та вміння ефективно спілкуватися.

Основні ідеї:

- ідея зміни стосунків з учнями заснована на увазі вчителя до учнів, залучення дітей до навчання, викликаючи у них радісне почуття успіху, руху вперед, розвитку, наголошується, що інакше дітей не вивчити.
- ідея важкої мети (С. Лисенкова, В. Шаталов) полягає у тому, що перед усіма учнями ставиться якомога складніша мета, водночас учитель всіма засобами має вселити в учнів упевненість у тому, що мета буде досягнена, тема добре вивчена. Учні у цьому випадку поєднує не просто мета, а саме віра у можливість подолання труднощів.
- ідея опори (Є. Ільїн, І. Іванов, С. Лисенкова, В. Шаталов) полягає у наданні учням опорних сигналів (символів, схем, таблиць, слів тощо) для забезпечення кращого розуміння, структурування, запам'ятовування матеріалу, а також для побудови відповіді.
- ідея навчання без примусу (Ш. Амонашвілі, С. Лисенкова, В. Шаталов) передбачає виключення всіх засобів примусу з арсеналу педагогічних засобів, зокрема, оцінки. Успіх навчання залежить від повторення. Багаторазові повторення приводять до того, що хоче учень чи не хоче, він усе одно буде знати і вміти все, що необхідно. Йому можна ставити оцінки, а можна і не ставити. Ш. А. Амонашвілі взагалі не ставить маленьким дітям оцінок. С. М. Лисенкова не ставить двійок, тому що всі її діти встигають. В. Ф. Шаталов у випадку невиконання роботи залишає порожню клітинку у відомості щоденного обліку знань. Форми різні, а суть одна – навчання без примушування.
- ідея вільного вибору (Ш. Амонашвілі, І. Волков, С. Лисенкова, В. Шаталов) полягає у наданні дитині свободи вибору у процесі навчання, тобто учень може обирати завдання, задачу, тему твору, сам брати участь у складанні завдань для однокласників; це необхідно, щоб учні почувати себе партнерами педагога в навчанні.
- ідея випередження (І. Волков, С. Лисенкова, Б. Никитин, В. Шаталов) дозволяє включати у програму більш складний матеріал, об'єднувати його в блоки, починати заздалегідь вивчати складні теми, закладати перспективу вивчення теми наступного уроку. Так, на рік, на два випереджає програму В. Ф. Шаталов, за півроку, за рік розпочинає вивчати важкі теми С. М. Лисенкова. Задачі для старшокласників дає шестиліткам і першокласникам І. П. Волков. Важкі головоломки, непосильні й дорослим, приносить дітям Б. П. Никитин. Випередження програми приносить учням задоволення, викликає гордість: учитель перестає залежати від програми, він вільніше розпоряджається часом на уроках.
- ідея великих блоків (І. Волков, П. Ерднієв, І. Іванов, В. Шаталов, М. Щетинин) заснована на тому, що у великому блоці матеріалу (об'єднання 6 – 10 уроків або тем в один блок) легше встановити логічні зв'язки, виокремити головну думку, поставити та розв'язати проблему. Так, по 10-20 уроків поєднує в один блок В. Ф. Шаталов,

на одному уроці розкриває зміст і красу великого матеріалу Є. Н. Ільїн, зводить в єдине навички різних професій І. П. Волков. Вивчення матеріалу блоками звільняє дитину від страху перед труднощами: блок пройдений, основна думка схоплена. Учень не боїться, що він не зрозуміє її та відстане. Він спокійно працює далі, усвідомлюючи деталі й подробиці.

- ідея відповідної форми (І. Волков, Є. Ільїн, В. Шаталов) полягає у тому, що урок за своєю формою має відповідати предмету, що вивчається. Так, на уроках математики В. Ф. Шаталов, доводячи теорему, не допускає жодного зайвого слова – розповідь учителя-математика повинна бути абсолютно точною. Є. Н. Ільїн, аналізуючи художній твір, домагається, щоб і аналіз мав художню форму. Для цього він використовує ті ж прийоми, за допомогою яких письменник створює свій твір: прийом, запитання і деталь. Виходить художній аналіз художнього твору.
- ідея самоаналізу (Ш. Амонашвілі, Є. Ільїн, І. Іванов, В. Караковський, В. Шаталов, М. Щетинин) насправді реалізує ідею колективного аналізу та оцінювання діяльності кожного учня. Коли учні знають, що їхня праця буде оцінена не тільки вчителем, але й колективом, вони і поведуться гідно, і працюють набагато старанніше.
- ідея інтелектуального фону класу (І. Волков, С. Лисенкова, В. Шаталов, М. Щетинин) передбачає створення загальних життєвих цілей та цінностей у класі, для чого необхідно розвивати здібності та нахили дитини в діяльності, що її цікавить, давати свободу творчості. Щоб створити обстановку співробітництва, учитель намагається підсилити прагнення до різноманітних знань, а не тільки шкільних. Так, В. Ф. Шаталов проводить безліч екскурсій, у його класі завжди є набір папок з газетними вирізками найважливіших статей, які має прочитати кожен. С. М. Лисенкова намагається давати якнайменше письмових завдань додому, щоб звільнити час дітей для читання. І. П. Волков увів у школі "Творчі книжки", куди записуються всі роботи, виконані школярем: технічна модель, доповідь з біології, урок, проведений шестикласником-педагогом у другому класі, тощо. Така книжка разом з іншими засобами допомагає виявляти, розвивати і враховувати найрізноманітніші здібності і схильності дитини. Це необхідно для майбутньої її професійної орієнтації.
- ідея колективного творчого виховання (І. Іванов, В. Караковський, М. Щетинин) полягає в тому, що дітей учать колективній суспільній творчості з першого класу до випускного. Девіз цієї методики: "Усе творчо, інакше навіть".
- ідея співпраці з батьками передбачає відкрите, довірливе ставлення дітей до дорослих у школі й у родині. Педагогам не можна сварити дітей з батьками. Учитель не повинен скаржитися батькам на дітей у щоденниках, розпалювати змагання між батьками, вивішувати

відомості успішності за місцем роботи батьків. Необхідно показати батькам, що їхні діти навчаються добре, учити їх любити своїх дітей.

- ідея особистісного підходу до дитини замість індивідуального підсумовує всі вищеперелічені методики. Наголошується, що педагогіка співробітництва пропонує такі прийоми, за яких кожен учень відчуває себе особистістю, відчуває увагу вчителя особисто до себе. Це виявляється перш за все у тому, що "кожен учень на кожному уроці одержує оцінку своєї праці, вибирає завдання на свій смак, позашкільна творчість кожної дитини одержує визнання й оцінку, і, нарешті, кожного на ділі, а не на словах і не в закликах поважають, ніхто не ображає дитину підозрою в нездатності".
- ідея співробітництва вчителів передбачає не примушування, а взаємодію вчителів з метою впровадження ідей нової педагогіки, наголошується на тому, що не можна вчителів протиставляти один одному, не можна, щоб когось хвалили за застосування нового, а іншого засуджували за те, що він навчає по-своєму.

Основні положення західної партнерської технології:

Учитель і його учень (учні) – ділові партнери у досягненні мети.

Основа співробітництва – контракт з точно визначеними обов'язками, термінами, результатами, санкціями і фінансуванням.

Мета учня – опанувати важливий для нього предмет вивчення.

Мета педагога – допомогти йому в реалізації мети.

Відповідальність: 50% відповідальності учня, 50% - педагога.

Стимули: для учня – його наміри, для педагога – винагорода.

Організація процесу: максимальна самостійність учня, втручання педагога лише тоді, коли учень потребує допомоги.

Постійне формування узагальнених алгоритмів вирішення завдань.

Упровадження дієвих стимулів самомотивації.

Максимальна опора на індивідуальні особливості.

Використання найновіших засобів, що можуть сприяти прискоренню процесу.

Забезпечення нешкідливості процесу та збереження здоров'я учня.

Забезпечення індивідуального розпорядку дня.

Створення комфортних умов.

В педагогіці співробітництва використовуються найрізноманітніші форми навчання: колективно-групова робота, колективна творча робота, робота в мікрогрупах, робота в змінних групах, ігрова діяльність.

3. Гуманно особистісна технологія Ш.А.Амонашвілі.

Амонашвілі Шалва Олександрович - академік, відомий радянський і грузинський педагог - учений і практик. Розробив і втілював в своїй експериментальній школі педагогіку співпраці, особистий підхід, оригінальні методики навчання мови і математики. Своєрідним підсумком, ідеологом його педагогічної діяльності є технологія «Школа життя», викладена в його

«Трактаті про початковий рівень освіти, побудованої на принципах гуманно-особистісної педагогіки».

Гуманно особистісна педагогіка, реалізована в «Школі Життя» Ш.А. Амонашвілі, виходячи з реальних умов російської дійсності не заперечує наочного навчання, класно-урочної системи, але прагне збагатити учбову діяльність «Світлом духовності і знань», перетворити урок на саме «Життя дітей». Звідси і відповідні акценти:

От як виглядає основний цикл **освітніх курсів початкових класів «Школи Життя»:**

1. Уроки пізнавального читання.
2. Уроки письмовомовної діяльності.
3. Уроки рідної мови.
4. Уроки математичних уяв.
5. Уроки духовного життя.
6. Уроки збагнення краси.
7. Уроки планування і діяльності.
8. Уроки сміливості і витривалості.
9. Уроки про природу.
10. Уроки про світ наук.
11. Уроки спілкування.
12. Уроки іноземної мови.
13. Уроки гри в шахи.
14. Уроки комп'ютерної письменності.

Особливості змісту

- Найважливіші уміння і нахили і відповідні їм дисципліни або уроки: пізнавальне читання;
- письмово-мовленнєва діяльність; лінгвістичне відчуття (уроки рідної мови); математична уява;
- осмислення високих математичних понять (нескінченність, вічність, різноманітність і т.д.);
- осягнення прекрасного (уроки про природу); планування діяльності; сміливість і виносливість;
- спілкування; іноземна мова; шахмати; духовне життя; осягнення високих духовних матерій і цінностей; розуміння краси всього, що оточує.

Особливості методики

Перераховані знання і уміння формуються з допомогою спеціального змісту методик і методичних прийомів, серед яких:

- гуманізм: мистецтво любові до дітей, дитиначого щастя, свободи вибору, радості пізнання;
- індивідуальний підхід: вивчення особистості, розвитку здібностей, поглиблення в себе, педагогіка успіху;
- майстерність спілкування: закон взаємності, гласності, питання, атмосфера романтики;
- резерви сімейної педагогіки: батьківські суботи, культ батьків;

- навчальна діяльність: квазічитання і квазіписьмо, літературна творчість дітей.

Очевидно, що працювати в режимі подібного навчального плану може не тільки віруючий в ідеї гуманної педагогіки, але і цілеспрямовано підготовлений учитель.

Автор виділяє **6 особливостей** освітнього процесу.

Перша полягає у внутрішній спадкоємності творчої діяльності Природи і людини- вихователя. Природа, на думку Ш.А. Амонашвілі, закладає в дитину можливості безмежного розвитку. Школа бере на себе відповідальність продовжити справу природи і створити з неї благородну людину.

Друга особливість освітнього процесу в гуманній школі - його цілісність, що розуміється як цілісність життя дитини, спрямованої в майбутнє.

Третя особливість стосується уроку, який розглядається як акумулятор, як провідна форма життя дітей, а не тільки їх учення. Благополуччя життя дитини на уроці забезпечується завдяки співпраці з вчителем, іншими дітьми.

Четверта особливість педагогічного процесу і полягає в тому, що дружні взаємини вчителя з дітьми стають його природною якістю.

П'ята особливість гуманного педагогічного процесу виявляється в розвитку у дітей здатності до оцінної діяльності при одночасному скасуванні шкільних оцінок, що є запорукою успіхів дітей в ученні.

Шоста особливість «Школи життя» - в персоною, гуманній місії вчителя в ній. «Олюднення середовища навколо кожної дитини, гуманізація соціуму і самого педагогічного процесу є вища турбота вчителя».